

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU*
İpek Beyza ALTIPARMAK**
Hamit COŞKUN***

ÖZ

Pedagoji tarihinde geçmişten günümüze kadar ders kitapları, eğitim-öğretim için en önemli materyallerden biri olarak görülmüştür. Türk pedagoji tarihinde Osmanlıdan başlayarak Cumhuriyetin ilan edilmesi ve sonrasındaki değişimler ders kitaplarında ve müfredatta hep yansımalarını bulmuş ve bu materyaller şekillenerek günümüze kadar gelmiştir. Bu durum eğitim ve öğretim üzerinde ders kitaplarının önemini ne kadar fazla olduğunu bir göstergesi olarak karşımızda durmaktadır. Her değişim ve her yenilik kendini eğitim sisteminde ve paralelinde ise müfredat eksenli olarak ders kitaplarında göstermektedir. Bu manada ders kitaplarının doğru ve çağın gereklerine uygun olarak modern koşulların şekillendirdiği bilim ve aklın temel alındığı bir şekilde oluşturulması oldukça önemlidir. Eğitim araç ve gereçlerinin doğru zeminlerde ve doğru bilgi ile hazırlanmış olması ve alanında dünyaca kabul edilmiş farklı eserlerdeki bilgiler ile çalışmada 2012 ve 2018 tarihlerinde yayınlanan felsefe kitapları ele alınmıştır. Çalışmada, 2018 yılına kadar liselerin 11. sınıflarında okutulan felsefe ders kitabı ile 2018'den sonraki müfredatın ön gördüğü yani günümüzde liselerin halen 11. sınıflarında okutulmaya devam eden felsefe kitabı içeriğinin okunarak değerlendirilmesi amaçlanmış ve örnek olarak ise söz konusu kitaplar üzerinden bir içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada ders kitaplarının içeriği ve bilgi eksiklikleri tespit edilmiş ve ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonunda felsefe ders kitaplarının içeriğine yönelik analizlere ve eleştirilere yer verilmiştir. Bu yönüyle çalışmanın ilgili alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Ders Kitabı, Müfredat, Eğitim

Evaluation of Middle School Philosophy Textbooks in Terms of Their Content

ABSTRACT

In the history of pedagogy, textbooks have been seen as one of the most important materials for education. In the history of Turkish pedagogy, the proclamation of the Republic starting from the Ottoman Empire and the changes after it have always been reflected in the textbooks and curriculum, and these materials have been shaped to the present day. This situation reflects the importance of textbooks on education and training. Each change and every innovation in the curriculum and in parallel with the curriculum in the textbook shows the axis. In this context, it is very important that the textbooks are formed in a way that is correct and based on the modern conditions shaped by science and reason. The fact that educational tools and equipment are prepared with the right information and not contradicting with the information in the different works accepted in the world is very important for the correct flow of the system. In this study, philosophy books published in 2012 and 2018 were examined closely. In this study, it is aimed to read and evaluate the content of the philosophy book which is given in the 11th grade of high schools by 2018, which is the 11th grade of high schools which are still in 11th grade. In this study, the content and information deficiencies of the textbooks have been identified and put forward. At the end of the study, analyzes and criticisms were made about the content of philosophy textbooks. It is thought that this study will make a significant contribution to the related field.

Key Words: Philosophy, Textbook, Curriculum, Education

* Doç. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

*** Prof. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

Giriş

Okullarda sağlıklı ve verimli öğrenmelerin gerçekleşmesi için öğretim araçlarına ihtiyaç vardır. Bugünkü eğitim sisteminde bilgiler, öğrencilere sadece öğretmen ve ders kitapları ile değil video, bilgisayar gibi çeşitli teknolojik materyaller ile sunulmaktadır. Teknolojinin gelişmesine rağmen günümüzdeki öğrenciler de bilgileri genellikle dinleme ve anlama yoluyla almaya devam etmektedirler. Özellikle kalıcı öğrenmelerin sağlanmasında ders kitaplarının önemli bir rolü vardır. Bu yönden ele alındığında ders kitapları halen öğrenciye kaynaklık eden en önemli öğretim materyallerinden biri olarak nitelendirilebilir.

Kitaplar içerisinde eğitim ortamında en çok kullanılan olan ders kitabı, bir derste kullanılan ve o dersin geliştirilmesine temel oluşturan kitap anlamına gelir. Ders kitabı; belli bir dersin öğretimi için belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik yazılan ve içeriği eğitim programına uygun olan incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel bir kaynaktır.¹ Ders kitapları etkili bir şekilde kullanıldığında öğrencilerin okuma ve düşünme becerilerini geliştirebilir. Öğrenciler ders kitabı yardımıyla konuyla ilgili temel kavramları öğrenirler. Söz konusu kitapların içerik bakımından zengin olmasının yanı sıra öğrenci ve öğretmenlerin de dikkatini çekebilecek nitelikte olması eğitim sürecinin daha verimli işlemesi bakımından önemlidir. Bu içeriği çeşitli şekillerde sıralamak mümkündür. Kitaplarda kullanılan dilin öğrencilerin anlayabileceği seviyede olması, kitabın muhtevasının bilimsel doğrulara dayanması, kullanılan kavramların o branş mensuplarınca ortak olarak kullanılan kavramlardan oluşması vb. özelliklerdir.²

Öğretim materyali olarak kullanılan ders kitapları eğitim programlarına uygun olarak hazırlanır. Bu nedenle ders kitabı eğitim programı ile tutarlı olmalıdır. Ders kitabının kullanılmasının en büyük nedeni organizasyondur. Çünkü eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler ders kitabında sırayla yer almaktadır.³ Bu da hem dersin işleyişini kolaylaştırmakta hem de bir yol gösterici örnek olarak sürecin akışını sağlamaktadır.

¹Uşun, Salih, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Paradigma , Ankara, 2006, s.97

²Arslanoğlu, İbrahim, "Ortaöğretimde Sosyoloji Ders Kitapları" Kastamonu Eğitim Dergisi, 9, 1: 2001, s.69.

³Şahin, Tuğba Yanpar ve Yıldırım Soner. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Anı Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 47.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

Ders kitabının iskeletini eğitim programı oluşturur. Eğitimde amaçlar eğitim programlarında yer almakta ve yetiştireceğimiz bireylerde hangi özelliklerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Araçlar ise bu hedefleri gerçekleştirmek ve bireylerde istendik yönde davranış değişikliği meydana getirmek için sınıf içi uygulamalarda kullanılan ders kitapları, görsel ve işitsel araç gereçler ile eğiticinin kullandığı öğretim yöntem ve teknikleridir. Dolayısıyla eğitim sistemindeki mevcut uygulamalarda kullanılan ders kitapları araç niteliğindedir.⁴

Evrensel olarak “Bilginin bilimi”⁵ olarak kabul edilen felsefe, özellikle bireyin sorgulayıcı yönünün gelişmesi ve dünyaya dair gelişme ve ilerlemenin temelinde yatan özgünlüklere ulaşmada oldukça önemli olan bilim dallarından biridir. Bu noktada özellikle felsefe, farklı bir disiplin bilgisinin yanı sıra aynı zamanda sorgulayan, merak eden ve öğrenen bireyin zihin dünyasını şekillendiren önemli bilimler arasındadır. Ancak ülkemizde felsefe alanının çok fazla ilgi görmediğini söylemek mümkündür. Nitekim Akdağ⁶’ın 2001-2002 Eğitim-öğretim yılında İstanbul’da 1500 lise öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin %47,4’ü felsefe ile ilgili hiç kitap okumadıklarını belirtmiştir. Bu durum ile ilgili olarak geliştirilen önerilerden biri gençlerin felsefe dersleri ile ilgili tutumlarının değişmesi için hem eğitimcilerin daha aktif çalışması hem de daha merak uyandırıcı ve eğlenceli ders materyalleri hazırlanması yönündedir. Ünite başlıkları, sınıflamalar ve gerekli bilgilerin gençlerin ilgisini çeken günümüz karikatüristik resimler vb. gibi farklı yöntemler kullanılarak verilmesi felsefe ders kitaplarının daha ilgi çekici hale gelmesi için bir diğer yol olarak önerilebilir.

395

Ders Kitaplarının Kısa Bir Tarihçesi

Ders kitaplarının tarihine bakıldığında özellikle Osmanlı döneminde sosyal ve siyasi hareketlerin eğitim sistemi üzerinde ne kadar etkili olduğu görülmekte ve bu etkinin bir yansıması olarak karşımıza okullarda okutulan ders kitapları çıkmaktadır. Osmanlı döneminde yenileşme hareketleri toplumu değiştirip dönüştürmeden önce Osmanlı’nın bizzat değişime uğradığı görülmektedir. Özellikle askeri alandaki değişime duyulan ihtiyaç ilk

⁴ Demirel Ö. Ve Kiroğlu K. Ders Kitaplarına Genel Bir Bakış. Konu Alanı Ders Kitabı. Ankara Pegem Yayıncılık, Ankara, 2006, s.9.

⁵ Hançerlioğlu, Orhan. Felsefe Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s: 112.

⁶ Akdağ, Bülent, “Ortaöğretimdeki Felsefe Derslerinin Etkililiğinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 2002, s.15.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

olarak askeri okulların açılmasına sebep olmuştur. Bu noktada ilk açılan okullar Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn (1776) ve Mühendishane-i Berri-i Hümayûn adındaki okullardır. Bu okullar mühendislik eğitimi vermekle birlikte ardından bu okulları askeri okul olan Askeri Tıbbiye (1827) ve Harbiye (1834)'nin açılması izlemiştir.⁷ Özellikle II. Mahmut döneminde (1808-1839) ve aynı zamanda Tanzimat döneminde Osmanlının Batılılaşma sürecine girmesi ile birlikte eğitimde yenilik hareketleri başlamış ve o zamana kadar ön planda olan medreseler ikinci planda kalmaya başlamıştır.⁸ Özellikle II. Mahmut döneminde Batı tarzı eğitim yapan Mekteb-i Tıbbiye açılmış, Avrupa'ya eğitim için çocuk gönderilmiş (1830) ve tercüme odası (1833) kurulmuştur.⁹

Osmanlı Avrupa'daki yenilik hareketlerinin farkına vardığında eğitim sisteminde de yeni reformlar yapma gereksinimi duymuş ve bu anlamda girişimler başlatmıştır. Ancak günümüzde bu eserlerin farklı dillerde oluşu ve hangilerinin okutulduğuna ilişkin pek az bilgi mevcut olmakla birlikte Osmanlının çağdaş eğitim anlayışını benimseyen okullarının açılması ve bununla birlikte müfredatını buna göre yenileme girişimleri yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.¹⁰ Özellikle 1880'li yıllardan itibaren modern eğitimin öncüsü olarak görülen Selim Sabit Efendi'nin hazırladığı kitaplar ile çocukların yaklaşık 30 yıl eğitim gördüğü bilinmektedir. Yine harita, sıra ve bunun gibi araç ve gereçlerin tanınmasında oldukça önemli işler yapmıştır.¹¹ Selim Sabit Efendi bunun yanı sıra Fransa'da okutulan bazı kitapları tercüme ederek Osmanlı eğitim sürecine uyarlamış ve bu kitaplar çeşitli kademelerdeki okullara dağıtılmıştır. Burada yapılan tercüme sadece Fransızca ile sınırlı kalmamış, çeşitli Avrupa ülkelerinin kitaplarından ve çevirilerinden de yararlanmışlardır. Ancak dönem bazında incelendiğinde Fransızca eser çevirilerinin ağır bastığı görülmektedir. Bu

⁷Akyüz, Yahya, "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler" *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 9-22, 2011, s.12.

⁸ Şanal, Mustafa. "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 2003, s.154.

⁹Ata Bahri. "Eğitimin Tarihsel Temelleri" (Ed. Emin Karip). *Eğitim Bilimine Giriş*. Pegem Yayıncılık, Ankara, 2007, s.68- 69.

¹⁰ Aslan, Erdal. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları" *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 2010, s. 217- 218.

¹¹Ata Bahri. "Selim Sabit Efendi'nin Okul Tarihi İnşası" *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(2), 2009: s. 378.

Eğitimin Tarihsel Temelleri, (Ed. Emin Karip), "Eğitim Bilimine Giriş", Pegem Yayıncılık, Ankara, 2009, s.378.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN
çeviri eserler Cumhuriyet dönemindeki yenilik hareketlerine kadar
kullanılmıştır.¹²

15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Maarif Kongresi (250 kadın ve 250 erkek öğretmen katılımıyla) toplanmış ve yapılan konuşma Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmıştır. Buna göre eğitimde yabancı fikirlerle mücadele ve tarihteki koşullara uygun düşen program ve ders kitaplarının yazılması üzerinde durulmuştur. Ayrıca ders kitaplarının ulusal karaktere uygun yazılması gibi konular yayınlanmıştır.¹³

Cumhuriyet'in ilanı ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile birlikte eğitim sisteminde farklılıkların yaşanmasının yanı sıra okutulan kitapların da farklılaştığı görülmektedir. Gelişmeyi ve çağdaş bir vizyonu hedef alan Cumhuriyet, yenileşme hareketlerine öğretmen okullarından ve bu okullarda okutulan ders kitaplarından başlamıştır. İlk olarak 1924-1953 yıllarında öğretmen okullarında "Eğitim Tarihi" ders olarak okutulmuştur.¹⁴ Ortaöğretim alanında ise Milli Eğitimin ihtiyaçlar doğrultusunda dersler üzerinde ve okutulan kitaplar üzerinde yenilikler yaptığı Eğitim Şuraları (1939-1981) karşımıza çıkmaktadır.¹⁵

Tarih içinde eğitim sistemi pek çok kez değişmiş, yenileşmiş ve ülkenin içinde bulunduğu durum ve koşullar açısından farklı perspektiflerde ele alınmıştır. Kuşkusuz bu durum daha detaylı bir şekilde açıklanıp incelemeye tabi tutulabilir. Günümüzde halen değişim ve yenileşme hareketleri devam etmekle birlikte çok eski tarihlerde olduğu gibi halen bu farklı bakış açılarındaki etkilerin müfredatlara ve ders kitaplarına yansıdığı görülmektedir. Oldukça hızlı değişen ve ilerleyen bilim ve teknoloji karşısında yerinde sayan bir eğitim sisteminin olması hiç kuşkusuz düşünülemez. Cumhuriyetten itibaren eğitim sisteminde ilerlemeler kaydedildiği açık bir gerçekliktir.¹⁶ Ancak bu noktada bu ilerlemenin önemli bir parçası olan eğitim öğretim araç ve gereçlerinin önemi gittikçe artmaktadır. Bu anlamda ders kitaplarının eğitimde yaşanan ilerleme,

¹²Aslan, Erdal. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları" *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 2010, s. 217.

¹³Ata Bahri. Eğitimin Tarihsel Temelleri (Ed. Emin Karip). "Eğitim Bilimine Giriş", Pegem Yayıncılık, Ankara, 2007, s.74- 75.

¹⁴Ergün, Mustafa. "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 2008, s. 322.

¹⁵Dönmez, Cengiz. "Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 2005, s.260- 262.

¹⁶Geçit, Yılmaz. "Cumhuriyet Dönemi Lise Coğrafya Öğretim Programları Üzerinde Bir Çalışma" *Marmara Coğrafya Dergisi*" 18, 2008, s.150.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

gelişme ve değişimin önemli bir parçası ve sistem için önemli bir bilgi aktarım aracı olduğu düşünüldüğünde geçmişten bugüne önemini koruduğu görülmektedir.

Yöntem

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu'nun 30.06.2010 gün ve 67 sayılı kararı ile liselerde okutulmak üzere kabul edilen felsefe ders kitabı ile 25. 06. 2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile liselerde okutulmak üzere kabul edilen felsefe ders kitabının içerik analizi yapılarak bu iki materyal hakkında değerlendirme yapmaktır. Söz konusu kitaplar eksiklikler ve yetersizlikler açısından değerlendirilerek birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Değerlendirmede kişisel görüşlere de yer verilmiştir.

Yapılan çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen yazılı materyallerin analizidir. Çalışmada iki ana dokümandan yararlanılmıştır. Bunlar; 2012 yılında yayınlanan Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı ile 2018 yılında yayınlanan Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabıdır. Literatür taramasıyla desteklenen bu çalışmada, dokümanların içeriği aynı zamanda araştırmanın verileridir. Araştırmanın bulguları, felsefe literatürü göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Çalışmada içeriği analiz edilen felsefe ders kitaplarından biri 2017-2018 eğitim- öğretim döneminden itibaren uygulanan felsefe dersi öğretim programına göre hazırlanmıştır. Ders kitaplarını karşılaştırmaya yönelik çok sayıda çalışma bulunsa da literatürde, Türkiye'nin günümüz okullarında okutulan felsefe ders kitabını analiz etmeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmada, eski ve yeni olarak nitelendirilen iki felsefe ders kitabının bilimsel yanlışlar ve yetersizlikleri bakımından karşılaştırılmalı bilgilerine yer verilerek bu incelemenin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında içerik bakımından yapılan analizler aracılığıyla bilginin doğrusunu ve değerini ortaya koyması bakımından önemli olduğu da düşünülmektedir. Araştırmada analiz edilen materyaller şu şekildedir;

1. Kitabın Künyesi

Adı: Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı

Editörü: Doç. Dr. Arslan Topakkaya

Yayın Tarihi: 2012

Kabul Tarihi: 30.06.2010

Sayfa Sayısı: 212

2. Kitabın Künyesi

Adı: Ortaöğretim Felsefe 11. Sınıf Ders Kitabı

Yazarları: Aysun Koluvaçık, Haydar Sinan Koluvaçık, Rukiye Gündoğdu Avcı,
Sarper Serkan Avcı

Yayın Tarihi: 2018

Kabul Tarihi: 25.06.2018

Sayfa Sayısı: 160

2012 Yayın Tarihli Felsefe Ders Kitabının İçerik Bakımından Analizi

Eski müfredat olarak değerlendirilen ve buna uygun olarak hazırlanıp okutulan 2012 yayın tarihli felsefe kitabı incelendiğinde kitabın 40. Sayfasında Descartes ile ilgili “Matematiği ve fiziği apaçık ve kesin bilgi olarak ele alır” ifadesine yer verildiği görülmektedir. Descartes’ın apaçık ve mutlak bilgi konusunda matematiğe güvendiği doğrudur, ancak fizik alanında bazı çalışmalarda bulunsa da fiziğe güvendiği söylenemez.

Descartes tüm bilimler içinde yalnızca bir tanesini sarsılmaz görmektedir. Bu da matematiktir. Onun matematiğe güven duymasının nedeni, tümdengelimle olan güveninden kaynaklanıyordu çünkü matematik, tümdengelimsel yönteme dayanan formel bir çıkarım işlemi olarak var olmaktadır.¹⁷ Modern fizik, matematikten farklı olarak tümevarıma dayanır. Tümevarımsal çıkarımlar ise deney ve gözlemlerle elde edilir. Duyuların verdiği bilgileri mutlak görmeyen Descartes’a ilişkin, “fiziği apaçık ve kesin bir bilgi olarak ele alır” ifadesine yer verilmesi, onun anlayışına tamamen aykırı bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zira Descartes’ın

¹⁷ Yıldırım, Cemal. Bilim Felsefesi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 207- 208.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

üzerinde çalıştığı fiziği, fiziksel nesnelerin insan duyularına sunduğu görünümle ilintili değildir. Bu salt akıl ile kavranabilecek maddi şeyler hakkındaki matematiksel olgular ile hacim, biçim, bileşim ve hız gibi olguların dışında inşa edilmiştir.¹⁸ Bu tür bilgiler ise ancak matematiksel veya geometrik temellere dayanan fizikle, başka bir deyişle geometrik fizikle elde edilebilir.

Kitabın 71. Sayfasında Spinoza ile ilgili “Diğer bütün varlıklar Tanrı’dan zorunlu bir düzen içinde doğmuşlardır” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade, farklı bilgilerle çelişmekle birlikte yine aynı sayfada geçen “Panteist (tümtanrı) bir filozoftur” ifadesiyle çelişmektedir.

Panteizm, Tanrı ile evrenin bir ve aynı olduğunu iddia eden bir anlayıştır. Bu anlayışa göre, doğa ontolojik olarak Tanrı’dan ayrı değildir. Çünkü tek töz vardır, bu da Tanrı’dır.¹⁹ Bu nedenle söz konusu ifadenin, “diğer bütün varlıklar tek töz olan Tanrı’nın modifikasyonlarıdır” ifadesiyle değiştirilmesi önerilmektedir.

Kitabın 96. Sayfasında Antishenes ve Diogenes’in mutluluk anlayışıyla ilgili “Bu mutluluk; hiçbir şey karşısında tasa duymamayı, hiçbir şeye aldırış etmemeyi gerektirir. Bu da dünyaya boş vermek, ona sırtımızı dönmekle olur” ifadesine yer verilmiştir. Oysa temsilcileri arasında Diogenes ve Antishenes’in bulunduğu Kinizm, dünyayı boş veren bir felsefi ekol değildi.

Doğaya geri dönmeyi öğütleyen Diogenes, bir fıçı içinde yaşamını sürdürdü. Öğretisi tam anlamıyla bir protesto hareketiydi.²⁰ Ancak ders kitabında Diogenes ve Antishenes, olayları akışına bırakan ve dış etkenlere karşı kayıtsız kalan fatalist filozoflar gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Kinikler’in uygarlığın ürünlerini değersiz bulması, dünyayı boş ve anlamsız bulduğu anlamına gelmez. Aksine Kinikler, doğal yaşama dönmek için büyük bir çaba içindelerdi.

Kitabın 183. sayfasında bilim felsefesi, “bilimi anlamayı ve açıklamayı hedefleyen bilimsel bilgi birikimi üzerine yapılan felsefi çalışmalar” ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu tanımda yer alan “bilimsel bilgi birikimi” kavramı tartışmalıdır. Çünkü bilimin birikimli ilerlediği konusunda tam bir uzlaşma yoktur. Örneğin, Thomas Kuhn, ortaya koyduğu devrimci

¹⁸ Sorell, Tom. Düşüncenin Ustaları, Descartes. (Çev: Cemal Atıla). Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s.10.

¹⁹ Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü, Ekin Yayınları, Ankara, 1997, s.632.

²⁰ Aydın, Ayhan. Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası. Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.6-7.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN
kuramla bilimsel bilginin birikimli ilerlediği iddiasını reddeder. Kuhn'un bu düşüncesine, ders kitabının 193. sayfasında yer verilmiştir.

Kuhn, bilim tarihinin, kendi anlayışını desteklediğini örneklerle gösterir. Örneğin, Aristoteles fiziğinden önce bilim öncesi dönem yaşanıyordu. Onun fizikte getirdiği paradigma ile devrim gerçekleşti. Aristoteles paradigmasıyla astronomi, kimya vb. alanda bulmacalar çözüldü. Ancak Rönesans ile birlikte bunalımlar başladı. Bu dönemden sonra Newton yeni bir paradigma öne sürdü. Böylelikle yeni bir devrimle Aristoteles paradigması olduğu gibi ortadan kalktı.²¹ Görülüyor ki bilimsel bilginin birikimli ilerlediği iddiası da felsefenin sınırları içinde ele alınabilecek bir sorundur. Bu sorunla bilim felsefesi ilgilenir. Dolayısıyla kitaptaki bilim felsefesi tanımının “bilimi anlamayı ve açıklamayı hedefleyen bilimsel bilginin birikimli mi ilerlediği? yoksa dönem dönem bilimsel devrimler mi yapıldığı? sorunları üzerine yapılan felsefi çalışmalardır” şeklinde düzeltilmesi gerekir.

2018 Yayın Tarihli Felsefe Ders Kitabının İçerik Bakımından Analizi

2018 yılında basılan ve 11. Sınıf öğrencileri için okullarda okutulan felsefe ders kitabı ele alındığında kitabın 25. Sayfasında “Platon” başlığı altında “Hocası Sokrates’e yaşadığı toplumun idam hükmü vermesi onu bu arayışa itmiştir” ifadesi, Platon’un hocası olan Sokrates’in yaşadığı toplum tarafından infaz ettirildiği anlamına gelmektedir. Oysa Sofistler tarafından “Yunan Devleti’ne yeni Tanrılar getirmek ve bu yolla gençleri baştan çıkarmak” ile suçlanan Sokrates, mahkemede yargıçlar tarafından oluşan bir jüri tarafından yargılanmıştır. Bu yargılamanın sonucunda Sokrates idam edilmiştir.²²

Kitabın 27. sayfasında “Aristoteles’in Varlık Anlayışı” başlığı altında Aristoteles’in madde ve form bileşkesi üzerine olan düşünceleri ile dört neden anlayışına yer verilmiştir. Bu konu kapsamında ele alınması gereken temel problemlerden biri de, Aristoteles’in “Hareket Etmeyen Hareket Ettirici”, başka bir deyişle Tanrı anlayışıdır. Çünkü İbn-i Sina, İbn Rüşd gibi İslam filozofları, yüzyıllar sonra “İlk Muharrik” olarak adlandırdıkları Tanrı hakkında bilgi verirlerken adlandırmadan da anlaşılacağı gibi en çok Aristoteles’ten etkilenmişlerdir. Âlemin kadim olduğunu öne sürdüklerinden

²¹ Çüçen, Kadir. Bilgi Felsefesi. Sentez Yayıncılık, Bursa, 2012, s.277.

²² Ksenophon (1994). Sokrates’ten Anılar. (Çev: Candan Şentuna). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s.12;25.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

küfürle itham edilmişlerdir.²³ Bununla birlikte felsefe ders kitabının 27. sayfasında “Aristoteles’e göre doğadaki her varlığın bir nedeni olduğu” ifadesine yer verilmiştir. Ancak Tanrı’yı da bir varlık olarak gören Aristoteles, Tanrı’nın ilk neden olduğunu ancak kendisinin bir nedeni olmadığını (varlık nedeni) düşünmektedir.²⁴ Onun felsefesinde Tanrı varlık olmakla birlikte diğer varlıklardan farklı bir yapıya sahiptir. Tanrı cisim olmadığı gibi hareket etmekten de münezzehtir. Kitapta “Aristoteles’in Varlık Anlayışı” başlığı altında onun “Hareket Ettirici Hareket Etmeyen” anlayışına yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Kitabın 45. Sayfasında “Kötülük Problemi” başlığı altında Augustinus ve Aquinalı Thomas’ın düşüncelerine yer verilmiştir. Bu ilk Hristiyan filozoflar, en çok ortaya koydukları bilgi ve inanç kuramlarıyla tanınarak kendilerinden sonra gelen birçok filozofun düşüncelerine tesir etmişlerdir. Antik Yunan’da bilgi episteme, inanç doksa olarak adlandırılarak bu iki kavram arasındaki farka vurgu yapılmıştı. Ortaçağ Batı dünyasında ise bilgi ve inanç konusunda tam bir ayrıklıktan söz edilemez.

Ortaçağ Avrupalı filozoflar bu konuda Antik Yunanlı düşünürlerden karşıt bir görüşe sahiptir. Bu çağda Batı dünyasında bilgi, inancın hizmetine sunularak iki kavram arasında bir bağ oluşturulmuştur. Bunun sonucunda “anlamak için inanıyorum” anlayışı Ortaçağ’ın en önemli bilgi kuramlarından biridir.²⁵ Felsefe ders kitabında ise varlık, bilgi ve siyaset anlayışlarıyla tüm Ortaçağ felsefesini şekillendiren Augustinus ve Aquinalı Thomas gibi filozofların bu konuya ilişkin düşüncelerine yer verilmemiştir. Kitapta, bu filozoflar sadece “kötülük problemi” üzerine olan düşünceleriyle sınırlandırılmışlardır. 54. sayfada “Hristiyan Felsefesinde İnanç ve Akıl İlişkisi” başlığı altında sözü edilen konu işlense de bu başlık altında Augustinus’un ve Aquinalı Thomas’ın düşünceleri ele alınmamıştır.

Kitabın 70. sayfasında üçüncü ünite “Giriş” başlığı altında “Bu dönem Avrupası’nda bilimsel gelişmelerin felsefeye uygulandığı, din felsefesinden uzaklaşıldığı ve bilim felsefesine yaklaşıldığı görülmüştür” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade tarihsel literatürle çelişmektedir. Çünkü 15. yüzyıldan önce henüz din felsefesi ortaya çıkmamıştır.

Din felsefesi, Hegel tarafından 19. yüzyılda kurulmuştur. Hegel’den çok önce de felsefenin bazı konuları dini kavramlara ayrılmıştı, ancak bu

²³ El- Ehvani, Ahmed Fuad. Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri (Ed: Muhammed Şerif). “ El Kindi” (Çev: Osman Bilen). İnsan Yayınları, İstanbul, 2000, s.16.

²⁴ Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü, Ekin Yayınları, Ankara, 1997, s.695.

²⁵ Çüçen, Kadir. Bilgi Felsefesi. Sentez Yayıncılık, Bursa, 2012, s.158.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN
hususlar, Tanrı düşüncesi ve din formları ya metafiziğin ya da teolojinin içinde tartışılmaktaydı. Ele aldığı konular aynı olsa da bunların hiçbiri bir nevi din felsefesi olarak görülemez. Çünkü din felsefesi, metafizikten farklı olarak Tanrı'yı hem insanda hem de toplumda yaşayan obje ve subje olarak görür. Öte yandan din felsefesi, teolojiden farklı olarak Tanrı'nın akılla bilineceği konusunda sonuna kadar ısrar eder. Dolayısıyla din felsefesi Rönesans sonrası, özellikle Aydınlanma döneminde din ile felsefenin veya din ile bilimin alanlarını ayıran rasyonalizme karşı ve buna bir tepki olarak Hegel'in geliştirdiği küresel rasyonalizmin içerisinde doğmuştur.²⁶

Kitabın 80. sayfasında "Kartezyen Felsefe" başlığı altında Descartes'ın felsefesinden söz edilirken onun tözleri yaratan ve yaratılan olarak ikiye ayırdığına değinilmiş, "yaratılan töz ise birbirine indirgenemeyen iki alt tözden oluşan ve sonlu olan ruh ve madde tözleridir" ifadesiyle birlikte bu ifadeyi yansıtan bir şemaya yer verilmiştir. Descartes'ın insan ruhunu ölümlü olarak gördüğü anlamına gelen bu ifade kabul edilemez. Çünkü eserlerinden biri olan "Meditasyonlar" da Descartes,²⁷ insan ruhunun ölümsüzlüğüne vurgu yaparak bu tözün diğer bir töz olan cisimden ölümsüz olmasının dışında başka bir farkına da değinmiştir. Ona göre, ölümlü bir cisim olan beden, aynı zamanda bölünebilmekte, ruh ise bölünememektedir.

Zira Descartes'ın savunduğu zihin- beden düalizmi özellikle ölümden sonraki yaşama inanan insanlar tarafından savunulan yaygın bir görüştür. Söz konusu görüşe sahip olanlar, ölümsüz olmasından ötürü insan varlıklarının en önemli parçasını zihin ya da ruh olarak görmektedirler.²⁸ Öte yandan Descartes 1626 yılında Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine başlığını taşıyan bir inceleme yayınlamıştır.²⁹ Bu açıdan ele alındığında ders kitabında Descartes'ın insan ruhunu ölümlü ruh olarak gördüğü yönünde anlayışa sahip olduğuna ilişkin bir ifadeye yer verilmesi göz ardı edilmemesi gereken bir durum olarak nitelendirilebilir.

Ayrıca "Kartezyen Felsefe" başlığı altında Descartes'ın düşüncelerine yer verilirken, onun düalist anlayışına yeteri kadar yer verilmediği ve bu konu kapsamında yanlış anlaşılabilir ifadelerde bulunduğu söylenebilir.

²⁶ Bayrakdar, Mehmet. Din Felsefesine Giriş. Fecr Yayınevi, Ankara, 1997, s: 26- 27; 38- 40

²⁷ Descartes, Rene. Kurallar Meditasyonlar. (Çev: Aziz Yardımlı). İdea Yayınevi, İstanbul, 1998, s.96.

²⁸ Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü, Ekin Yayınları, Ankara, 1997, s.740.

²⁹ Sorell, Tom. Düşüncenin Ustaları, Descartes. (Çev: Cemal Atıla). Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s.69.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

Descartes sadece insan varlığının ikircikli bir yapıya sahip olduğunu düşünmekteydi. Ayrıca o, eserlerinde sık sık Tanrı kavramına yer verse de tözleri, madde ve cisim olarak ikiye ayırmıştır.³⁰ Oysa felsefe ders kitabında, tözler, ilk başta yaratan ve yaratılan olarak ikiye ayrılarak Descartes'ın yaratan töze (Tanrı) ilişkin felsefesi hakkında bilgi verilmediği gibi onun bu tözün niteliklerine ilişkin görüşlerine de değinilmemiştir.

Kitabın 103. ve 104. sayfalarında "Birey Devlet İlişkisi" başlığı altında "haksızlık durumlarına çözüm olsun diye oluşturulan toplumsal sözleşmenin insanları köleleştirdiğini belirten Rousseau, geriye yani doğal duruma dönüşün mümkün olmadığını söyler" ifadesiyle birlikte "Rousseau, medeni toplumun yasalarla düzenli bir bütün oluşturabileceğini düşünür" ifadesine yer verilmiştir. Bu iki ifade Rousseau'nun görüşlerinin yanlış anlaşılmasına neden olabilecek biçimde çelişkili görünmektedir. Çünkü söz konusu ilk ifade, Rousseau'nun tüm toplumsal sözleşmelere karşı bir tavır aldığı yönünde bir yanlış anlamaya neden olabilir. İkinci ifade ise içeriği bakımından doğru olsa da Rousseau'nun medeni bir toplum için önerdiği yasaların, içerik bakımından toplumsal sözleşmelerden tamamen farklı unsurlara sahip oldukları yönünde bir algı yaratabilir. Oysa Rousseau'nun medeni toplumlara önerdiği en önemli güç olan toplumsal sözleşme, bir nevi yasadır.

Rousseau'nun tasarladığı toplumsal sözleşmenin ilkeleri, dikkatli bir şekilde yorumlandığında yurttaşların gerçek özgürlüğünü ortadan kaldırmaktan, başka bir deyişle köleleştirmekten ziyade, onların özgürlüğünü hayata geçirecek ve tüm yurttaşları yasalar önünde eşit hale getirecektir. Görülüyor ki Rousseau, toplumsal sözleşmeyi, insanların özgürlüğünü sağlayan bir araç olarak hizmet edeceğini düşündüğünden savunmaktadır.³¹

Kitabın 108. sayfasında "18. Yüzyıl-19. Yüzyıl Felsefesi Döneminde Dil ve Edebiyat İlişkisi" başlığına yer verilmiştir. Bu başlık, 18. ve 19. yüzyılın, dil ile edebiyat arasındaki ilişkilerin bu yüzyıllarda ortaya çıkan düşünürler tarafından felsefi tarzda tartışıldığı bir dönem olduğu yönünde yanlış anlaşılmaya neden olmaktadır. Zira dil ile edebiyat doğası gereği birbirleriyle ilişkilidir. Bu başlık altında verilen bilgiler incelendiğinde ifade edilmek istenen şeyin, "felsefe ile dil ve edebiyatın ilişkisi" olduğu anlaşılmaktadır. Bu

³⁰ Aydın, Ayhan. Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası. Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.135.

³¹ Wokler, Robert. Düşüncenin Ustaları, Rousseau. (Çev: Cemal Atıla). Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 28- 29.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN
nedenle başlık içeriğe uygun bir biçimde şöyle ifade edilebilir: 18. Yüzyıl- 19.
Yüzyıl Felsefesi Döneminde Felsefe İle Dil- Edebiyat İlişkisi.

Kitabın 123. sayfasında, “Sören Kierkegaard” alt başlığı altında “19. yüzyıl itibarıyla Almanya’da Hegel felsefesine karşı çıkan diğer bir filozof da Sören Kierkegaard’dır” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade, Kierkegaard’ın Alman olduğu ya da Almanya’da doğup yaşadığı yönünde bir yanlış algının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak 1813’te Kopenhag’da doğan Danimarkalı filozof Kierkegaard, 1855’te aynı şehirde hayatını kaybetmiştir.

Sonuç

Bireyde istendik davranış geliştirmenin bir yolu olarak eğitim, günümüz modern dünyasında oldukça önemli bir noktada karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, ilerlemenin ve gelişmenin aynı zamanda teknolojinin ortaya çıkardığı yeni durum ve koşullara uyum sağlamak ve hiç kuşkusuz ki çağını takip eden doğrunun ortaya çıkması için ve aynı zamanda gerekli bilgi ile donatılmış bir benliğe sahip olmak için dolayısıyla da toplum için olmazsa olmazdır. Bu anlamda bireyi eğitmek ve bunu yaparken hangi materyallerin kullanıldığı ve bu materyallerin içeriği oldukça önem kazanmaktadır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği ve bilginin artık gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğu düşünüldüğünde iyi eğitim almış bireylerin önemi kadar iyi eğitim veren sistemlere olan gereksinim de artmıştır. Bireyin eğitim sistemi içinde var olması ve sistemin sağlıklı işlemesi devletlerin önemli sosyal politika uygulamaları arasında bulunmaktadır. Zira eğitim tek başına bir unsur değil, ekonomi, siyaset ve kültür ile paralel ve destek olarak ilerleyen bir çizgide yer almaktadır. Birbirini etkileyen bu sosyal kurumlar içinde eğitim tarihte değişerek ve toplumu değiştirerek farklı uygulamalarla var olmuştur. Osmanlıdan Cumhuriyetin ilk yıllarına ve günümüze kadar olan eğitim süreci bu farklı uygulama ve değişim süreçlerini içinde barındırmaktadır. Günümüzde gelinen son noktada gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmanın ve ilerlemenin en temel öğelerinden biri olarak kabul edilen eğitim, çeşitli etki ve etkenler ile güncellenmeye devam edilmektedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetleri denildiğinde ilk olarak akla gelen geçmişten günümüze kadar materyal olarak kullanılan ders kitaplarıdır. Her ne kadar çağın gerekleri doğrultusunda dijital eğitim materyallerinden faydalanılsa da hem kolay hem de ucuz ulaşım bakımından ders kitapları hala eğitimin odağında yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ilgi alanını, 2012 ve 2018’de yayınlanan felsefe ders kitapları oluşturmuştur. Çalışmada her iki

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

kitap üzerinden yapılan içerik analizi ile eksikler tespit edilmiş ve metin içinde öneriler sunulmuştur. Her iki kitap içerik yönünden incelendiğinde çelişkili ve yoruma açık ifadelerin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada kitapların müfredat ekseninde içerik olarak değerlendirilip bilgisel olarak farklı anlamlar çıkarılabilecek noktaların ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, Bülent (2002). Ortaöğretimdeki Felsefe Derslerinin Etkililiğinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 11-28.
- Akyüz, Yahya. (2011). Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 9-22.
- Arslanoğlu, İbrahim.(2001). Ortaöğretimde Sosyoloji Ders Kitapları, Kastamonu Eğitim Dergisi, 9, 1: 67- 80.
- Aslan, Erdal. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Ata Bahri (2007). Eğitimin Tarihsel Temelleri, (Ed. Emin Karip), "Eğitim Bilimine Giriş" Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ata, Bahri. (2009). Selim Sabit Efendi'nin Okul Tarihi İnşası. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(2), 377-392.
- Aydın, Ayhan. (2000). Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bayraktar, Mehmet. (1997). Din Felsefesine Giriş. Ankara: Fecr Yayınevi.
- Cevizci, Ahmet. (1997). Felsefe Sözlüğü, Ankara: Ekin Yayınları.
- Çüçen, Kadir. (2012). Bilgi Felsefesi. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çüçen, Kadir. (2012). Klasik Mantık. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Demirel Ö. Ve Kiroğlu K. (2006). Ders Kitaplarına Genel Bir Bakış. Konu Alanı Ders Kitabı. Ankara Pegem Yayıncılık.
- Descartes, Rene. (1998). Kurallar Meditasyonlar. (Çev: Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Dönmez, Cengiz. (2005). Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 255-268.
- El- Ehvani, Ahmed Fuad. (2000). Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri. (Ed: Muhammed Şerif). "Kindi" (Çev: Osman Bilen). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ergün, Mustafa. (2008). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 321-348.

ORTA ÖĞRETİM FELSEFE DERS KİTAPLARININ İÇERİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah DURAKOĞLU - İpek Beyza ALTIPARMAK - Hamit COŞKUN

Geçit, Yılmaz. (2008). Cumhuriyet Dönemi Lise Coğrafya Öğretim Programları
Üzerinde Bir Çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 18, 149-178.

Haçerlioğlu, Orhan. (1996). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ksenophon (1994). Sokrates'ten Anılar. (Çev: Candan Şentuna). Ankara: Türk
Tarih Kurumu Basımevi.

Özel Aytekin. (2016). Klasik Mantık. (Ed: Hüseyin Subhi Erdem). "Mantık ve
Temel Kavramları. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Sorell, Tom. (2002). Düşüncenin Ustaları, Descartes. (Çev: Cemal Atila).
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Şahin, Tuğba Yanpar ve Yıldırım Soner. (1999). Öğretim Teknolojileri ve
Materyal Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şanal, Mustafa. (2003). Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları,
Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma
Bakımından Genel Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 149-168.

Uşun, Salih. (2006). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Ankara:
Paradigma.

Wokler, Robert (2003). Düşüncenin Ustaları, Rousseau. (Çev: Cemal Atila).
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yıldırım, Cemal. (1996). Bilim Felsefesi, İstanbul: Remzi Kitabevi.